

การวิจัยผสมวิธีเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
Mixed - Methods Research Methodology to Develop the Quality
Enhancement Program in Basic Education Institutes

จิตอารีย์ ปัญญาแจ้งสกุล¹บุญชม ศรีสะอาด²นุชานา เหลืองอังกูร³**บทคัดย่อ**

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการวิจัยผสมวิธี โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้ 1) เพื่อสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 3) เพื่อประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พื้นที่และกลุ่มเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้ใช้โรงเรียนเป็นสนามวิจัย 1 โรงเรียน และกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน ครู บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดำเนินการวิจัยผสมวิธีโดยการประยุกต์ใช้แนวคิดการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา วงจร PDCA การพัฒนาองค์กร และการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจในการเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิธีการวิจัย เชิงคุณภาพใช้การสังเกต ซักถาม สัมภาษณ์ จากการสนทนากลุ่ม การประชาพิจารณ์ การประชุมอภิปราย วิธีการวิจัยเชิงปริมาณใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม และแบบประเมิน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 ด้าน คือ ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร บุคลากรในชุมชน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน รวม 30 ตัวบ่งชี้หลัก 167 ตัวบ่งชี้ย่อย
2. ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) ความมุ่งหมาย 3) หลักการพัฒนา 4) กระบวนการกำหนดขอบข่ายเนื้อหา/กิจกรรม และ 5) กิจกรรมของโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 กิจกรรม
3. ผลการประเมินการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของครู บุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่า
  - 3.1 ผลการประเมินการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน ความมีประโยชน์ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้อง อยู่ในระดับ “ดีมาก” ทุกด้าน
  - 3.2 ผลการประเมินการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักปฏิบัติการของการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ 10 ประการ คือ การปรับปรุงพัฒนา การเป็นเจ้าของชุมชน การชักนำเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย ความยุติธรรมในสังคม องค์กรความรู้ของ

¹ ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² รองศาสตราจารย์ ดร.คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์ ดร.คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ชุมชน ยุทธศาสตร์การใช้หลักฐาน การเสริมสร้างสมรรถภาพ การเรียนรู้ในองค์กร และความรับผิดชอบต่อสังคม อยู่ในระดับ “ดี” ทุกรายการ

คำสำคัญ : การวิจัยผสานวิธี, โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษา

Abstract

The purpose of the research was to develop Quality Enhancement Program in Basic Education using mixed methods research methodology. Particular objectives were: to synthesize and identify Quality Indicators in Basic Education, to develop Quality Enhancement Program in Basic Education, and to evaluate Enhancement Program effectiveness in school. There were three phases: 1) Exploratory Design: Instrument Development Model to synthesize and identify Quality Indicators in Basic Education 2) Two-phase Embedded Design: Experimental Model by Qualitative Dominant to develop Quality Enhancement Program in Basic Education 3) Triangulation Design: Convergence Model to evaluate Enhance Program's effectiveness in school. The mixed methods research was conducted in one school with cooperation from the school principal, teachers and staff. Data were gathered qualitatively and quantitatively by observation, query, interview, group discussion, and open forum discussion. Data were subjected to statistical analysis to find Percentage, Arithmetic Mean, Standard Deviation and Wilcoxon Signed Rank Test.

The research yielded that Quality Indicators in Basic Education comprised five factors: Learner, Teacher, School Administrator, Community and School Environment, (30 main indicators, 167 sub-indicators). The Quality Enhancement Program in Basic Education comprised five attributes: 1) Rationale 2) Purpose 3) Development Model 4) Defined Content/Activities and 5) Six Activities of Enhancement Program. The four aspects evaluation of Enhancement Program indicated that Utility, Feasibility, and Accuracy was at high level (Arithmetic Mean = 4.45, 4.48 and 4.48) while Propriety was very high at 4.63. Teachers and related staff's satisfaction with quality assurance and activities after implementing the Enhancement Program was statistically significant at .05 level. After one semester of program implementation, it was found that Utility, Feasibility, Propriety and Accuracy was at very high level. The program usage evaluation results, according to ten Empowerment Principles (Improvement, Community Ownership, Inclusion, Democratic Participation, Social Justice, Community Wisdom, Evidence-based Strategies, Capacity Building, Organizational Learning, and Accountability) were at high level.

The mixed methods research methodology to develop quality enhancement program in basic education could help school's teachers and related staff to understand and develop skills in developing and evaluating quality education, which should help in shaping, improving basic education in their school.

ภูมิหลัง

สถานศึกษาซึ่งเป็นองค์การที่ทำหน้าที่การให้บริการประเภทหนึ่ง จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงในด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับองค์การประเภทอื่นๆ เนื่องจากการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพแก่ประชาชน ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2544 : 1) ทำให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2545 ซึ่งได้กำหนดอย่างชัดเจนถึงจุดมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพและมาตรฐานในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดทำมีการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจัดทำรายงานเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเป็นประจำทุกปี เพื่อนำสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา อย่างน้อย 1 ครั้งในทุกๆ 5 ปี (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2549 : 1) การประกันคุณภาพการศึกษานับได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการวางแผนและจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบ มีการตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานของสถานศึกษาและทบทวนการปฏิบัติงานว่าเป็นไปอย่างไรปราศจากข้อบกพร่อง รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าจะเป็นการทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษาสอดคล้องกับเป้าหมาย หลักการจัดการศึกษาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการตรวจสอบ ทบทวน และปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ สถานศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องคุณภาพ เนื่องจากผู้รับบริการจะสนใจด้านคุณภาพมากกว่าด้านปริมาณ สถานศึกษาต้องให้ความเชื่อมั่นต่อสังคมว่าจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้กลายเป็นหลักประกันว่าผู้รับบริการจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งก็คือการประกันคุณภาพการศึกษานั้นเอง (Cheng. 1996 : 1)

ปัญหาของการประกันคุณภาพการศึกษาที่ไม่แสดงให้เห็นคุณประโยชน์ที่แท้จริงได้ก็เพราะความไม่เข้าใจของผู้ปฏิบัติ トラบโดที่เห็นว่าการประกันคุณภาพเป็นการจัดทำเอกสารต่างๆ ให้สมบูรณ์ แต่การปฏิบัติจริงยังเป็นเช่นเดิม ไม่ได้ปรับเปลี่ยนอะไร ก็ไม่เกิดประโยชน์ มีหน้าซำยังเป็นการสิ้นเปลืองด้วย เพราะต้องสูญเสียวัสดุ เวลา แรงงาน โดยไม่ช่วยให้องค์กรได้ปรับปรุงพัฒนาไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้เลย ในการปฏิบัติเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาที่แท้จริงแล้ว การประกันคุณภาพคือการมุ่งที่จะทำงานที่รับผิดชอบให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น ใครรับผิดชอบอะไรก็ต้องมุ่งพัฒนางานนั้นให้ดีขึ้น (จรัส นองมาก. 2544 : คำนำ) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแม้การประกันคุณภาพการศึกษาที่ดำเนินการในปัจจุบันได้มีการพัฒนามาตามลำดับ แต่ยังมีสถานศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐานยังไม่ผ่านเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา เพื่อเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงระบบประกันคุณภาพการศึกษาในอนาคต จึงควรพิจารณาถึงสิ่งที่ท้าทายที่ทำให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในอดีตและปัจจุบันที่ยังไม่สามารถบรรลุผลตลอดจนสิ่งที่ท้าทายที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต ซึ่งสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาในอนาคต ประกอบด้วย 1) จะทำอย่างไรให้กระบวนการให้การศึกษาและการเรียนรู้เป็นไปตามแนวทางการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้อย่างครบถ้วน 2) จะทำอย่างไรให้ผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของชาติและสอดคล้องกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน 3) จะทำอย่างไรให้แต่ละสถานศึกษามุ่งพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพตามจุดเน้นของตนเองไปสู่มาตรฐานสากล 4) จะทำอย่างไรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละกลุ่มตลอดจนสาธารณชนสามารถเข้าถึงข้อมูล

และสารสนเทศที่ถูกต้อง แม่นยำ สอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง 5) จะทำอย่างไรในการส่งเสริมความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ให้เกิดขึ้น และ 6) จะทำอย่างไรให้การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นวัฒนธรรมคุณภาพ (Quality Culture) ในสถานศึกษา (กิตติชัย วัฒนานิก. 2550 : 10) ซึ่งตรงกับหลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาที่ว่าคุณภาพเป็นเรื่องของจิตสำนึกที่ฝังคุณภาพประสานกับการทำงานที่เป็นระบบของบุคลากร คุณภาพที่เกิดจากปัจจัยภายนอกมากระตุ้น เร่งเร้า หรือสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ จะไม่ใช่คุณภาพที่ยั่งยืน สถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จเป็นองค์การคุณภาพได้นั้น จะต้องมีการสร้างวัฒนธรรมที่เป็นค่านิยมและพฤติกรรมที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น ทุกๆ ระดับให้เกิดขึ้นภายใน (Brain. 1992 : 168 ; Freed and Klugman. 1997 : 7-9 ; Burrill and Ledolter. 1999 : 5-17) ดังนี้ 1) การสนับสนุนให้เกิดการตอบสนองต่อการดำเนินงานที่ยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ 2) มีการจัดการล่วงหน้าเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น 3) การสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องและชัดเจนในแนวโน้มความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 4) มีความมุ่งมั่นในการรับประกันผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการและจากนวัตกรรม ด้วยการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการดำเนินการตามพันธกิจ เพื่อนำผลลัพธ์ที่มีคุณภาพไปสู่ผู้เรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และบุคลากร

การปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและความยั่งยืนขององค์การ ต้องสามารถนำเอาสิ่งต่างๆ มาเป็นพลังขององค์การ นั่นคือความสามารถใช้การประเมินให้เกิดผลเชิงสร้างสรรค์หรือผลเชิงบวก เพราะในสังคมไทย การประเมินให้ผลต่อจิตใจเชิงลบ ทำให้เกิดความเครียดความกังวลใจ แต่ในองค์การที่การประเมินก่อนผลเชิงบวก เชิงสร้างกำลังใจ สามารถพลิกกลับให้การประเมินเป็นพลังเชิงบวก เชิงการเรียนรู้หรือเสริมพลังที่เรียกว่า การประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation) (วิจารณ์ พานิช. 2550 : 177) ซึ่งการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ ตามแนวคิดของ Fetterman คือการใช้ทั้งแนวคิด เทคนิค วิธีและข้อค้นพบจากการประเมินผลในการที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงการทำงาน และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดการตัดสินใจ หรือเกิดการตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง หรือทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ หรือการตัดสินใจกระทำของตนเองได้อย่างอิสระ (Self - determination) (Fetterman. 2001 : 3) และผลค้นพบของการประเมินเพื่อผลักดันให้เกิดการปรับปรุง และกำหนดทิศทางพัฒนาตนเองได้โดยเฉพาะการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ การตัดสินใจคุณค่าของโครงการจึงไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของการประเมินดังเช่นการประเมินแบบดั้งเดิม หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดำเนินงานปรับปรุงโครงการ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องกันไปตามเงื่อนไขหรือบริบทที่เกี่ยวข้อง (รัตนะ บัวสนธ์. 2550 : 178-179) และผลการประเมินจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านที่ดีขึ้น เกิดการกำหนดตัวเอง (ทั้งในปัจจุบันและอนาคต) เนื่องจากเป็นการผสมผสานวิธีการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพและแม้ว่าจุดเน้นจะอยู่ที่ระดับโครงการก็ตาม การประเมินแบบนี้ยังสามารถนำไปใช้ได้ทั้งระดับปัจเจก ระดับองค์การ ระดับชุมชน หรือสังคม (Fetterman. 1996 : 4) และยังเป็นวิธีการประเมินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่โครงการจะบรรลุเป้าหมาย โดยเพิ่มความสามารถให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการในการวางแผน ดำเนินงาน และทำการประเมินโครงการด้วยตนเอง (Wandersman and Johns. 2005 : 28)

ด้วยความสำคัญของคุณภาพและการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ได้มาตรฐาน และเป็นองค์การที่มีคุณภาพ ประกอบกับการนำแนวคิดของการประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) วงจร PDCA การพัฒนาองค์การ (Organizational Development) และการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation) มาประยุกต์ใช้โดยกระบวนการวิจัยผสมผสานวิธีเพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้มีการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ความมุ่งหมายทั่วไป

เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้กระบวนการวิจัยผลานวิธี

ความมุ่งหมายเฉพาะ

1. เพื่อสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำไปใช้
3. เพื่อประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผลานวิธีเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดของการประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) วงจร PDCA การพัฒนาองค์การ (Organizational Development) และการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation) ในการเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการศึกษาปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกันของผู้วิจัยกับบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องในลักษณะของการศึกษารายกรณี (Case Study) ผู้วิจัยนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการวิจัยผลานวิธีโดยใช้แบบแผนการออกแบบเชิงสำรวจ : รูปแบบการพัฒนาเครื่องมือ (The Exploratory Design : Instrument Development Model)

ระยะที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำไปใช้ ดำเนินการวิจัยผลานวิธีโดยใช้แบบแผนการออกแบบสองระยะ : รูปแบบการทดลองเน้นวิธีการเชิงคุณภาพ (Two-phase Embedded Design : Experimental Model by Qualitative Dominant)

ระยะที่ 3 การประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการวิจัยผลานวิธีโดยใช้แบบแผนการออกแบบเชิงสามเส้า : รูปแบบลู่อู่เข้า (Triangulation Design : Convergence Model)

สรุปผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุปผลการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร บุคลากรในชุมชน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน รวม 30 ตัวบ่งชี้หลัก 167 ตัวบ่งชี้ย่อย ดังนี้

- 1.1 ด้านผู้เรียน มี 6 ตัวบ่งชี้หลัก 39 ตัวบ่งชี้ย่อย
- 1.2 ด้านครู มี 7 ตัวบ่งชี้หลัก 41 ตัวบ่งชี้ย่อย
- 1.3 ด้านผู้บริหาร มี 9 ตัวบ่งชี้หลัก 48 ตัวบ่งชี้ย่อย
- 1.4 ด้านบุคลากรในชุมชน มี 4 ตัวบ่งชี้หลัก 18 ตัวบ่งชี้ย่อย
- 1.5 ด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน มี 4 ตัวบ่งชี้หลัก 21 ตัวบ่งชี้ย่อย

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) ความมุ่งหมาย 3) หลักการพัฒนา 4) กระบวนการกำหนดขอบข่ายเนื้อหา/กิจกรรม และ 5) กิจกรรมของโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 กิจกรรม

3. ผลการประเมินการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการนำโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพที่ผู้วิจัยพัฒนาไปใช้ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 จำนวน 1 โรงเรียน เป็นระยะเวลา 2 ปี จากการประเมินของครู บุคลากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปรากฏผลดังนี้

3.1 ผลการประเมินการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน ความมีประโยชน์ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้อง อยู่ในระดับ “ดีมาก” ทุกด้าน

3.2 ผลการประเมินการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักปฏิบัติการของการประเมินแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ 10 ประการ คือ การปรับปรุงพัฒนา การเป็นเจ้าของชุมชน การชักนำเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย ความยุติธรรมในสังคม องค์ความรู้ของชุมชน ยุทธศาสตร์การใช้หลักฐาน การเสริมสร้างสมรรถภาพ การเรียนรู้ขององค์กร และความรับผิดชอบต่อสังคม อยู่ในระดับ “ดี” ทุกรายการ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ กำหนดกรอบในการอภิปรายผลการวิจัย 3 ประเด็น คือ

1. การสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร บุคลากรในชุมชน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน รวม 30 ตัวบ่งชี้หลัก 167 ตัวบ่งชี้ย่อย ที่สังเคราะห์มาจากการดำเนินการสนทนากลุ่ม ผ่านการประเมินความสอดคล้องของตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับมาตรฐานการศึกษาของ สพฐ. และตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามของ สมศ. ของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ผ่านการประเมินความมีประโยชน์ ความถูกต้อง และความเหมาะสม ของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และผ่านความเห็นชอบของผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพที่มาจากความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้รับบริการของโรงเรียนแห่งนี้อย่างแท้จริง และยังคงมีความสอดคล้องกับ ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับมาตรฐานการศึกษาของ สพฐ. (สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554 : 11-16) และตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามของ สมศ. ดังผลการประเมินความสอดคล้องของตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาของ สพฐ. และตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สมศ. (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) 2555 : 19-74) ซึ่งตรงกับกระบวนการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับการพัฒนาองค์การ ด้านหลักความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ของ Lessinger (1971 : 7) ที่กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ ถือเป็นหลักประกันว่านักเรียนทุกคนจะได้รับทักษะทางการศึกษาที่จำเป็นเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับชีวิตและการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ และนอกจากนี้ยังมีตัวบ่งชี้คุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านบุคลากรในชุมชน ที่มี 4

ตัวบ่งชี้หลัก 18 ตัวบ่งชี้ย่อย และด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตัวบ่งชี้ย่อยที่ 30.5 (มีส่วนป่าชุมชน) และ 30.6 (มีแหล่งเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน (พิพิธภัณฑ์ชุมชน)) ซึ่งเป็นบริบทเฉพาะของชุมชน/ท้องถิ่น สอดคล้องกับ Lessinger (1971: 17) ที่เสนอแนวคิดไว้ว่า ความสัมพันธ์ของการจัดการศึกษาไม่ควรใช้การวัด ประเมินว่าได้ตามมาตรฐานชาติเท่านั้น แต่ต้องดูความสำเร็จในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ของโรงเรียนและ ของนักเรียน และต้องหลีกเลี่ยงความผิดพลาดในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุมาตรฐานชาติจนละเลยความต้องการของท้องถิ่นไป

2. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและนำไปใช้ พบว่า
โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการและเหตุผล 2) ความมุ่งหมาย 3) หลักการพัฒนา 4) กระบวนการกำหนดขอบข่ายเนื้อหา/กิจกรรม และ 5) กิจกรรมของ โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 กิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์ (2549 : 234-244) ที่ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน : การประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ สรุปรูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้โครงสร้าง และองค์ประกอบของลักษณะ/วิธีการประกันคุณภาพที่มีความสัมพันธ์กับมิติอื่น คือ 1) การบริหารจัดการ สารสนเทศและฐานข้อมูล 2) การกำหนดมาตรฐาน 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพ 4) การตรวจสอบ ทบทวน และประเมินคุณภาพ 5) การรายงานผลและผลจากระบบประกันคุณภาพ ส่วนขอบข่ายเนื้อหา/กิจกรรม ของโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 6 กิจกรรม คือ 1) ความสำคัญจำเป็นของการ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) บทบาทและภารกิจสำคัญพื้นฐานของบุคลากรและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) การวางแผนที่มุ่งประสิทธิผลในดำเนินการพัฒนาคุณภาพในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน 4) การดำเนินการที่มุ่งประสิทธิผลพัฒนาคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5) การประเมินผลการ พัฒนาคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามสภาพจริง และ 6) การสรุปผลการพัฒนาคุณภาพในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนม์ชกรณ์ วรอินทร์ (2549 : 234-244) ที่ทำการวิจัยการ พัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : การประเมินแบบเสริมพลัง อำนาจ สรุปรูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้โครงสร้างและองค์ประกอบของลักษณะ/วิธีการ ประกันคุณภาพที่มีความสัมพันธ์กับมิติอื่น คือ 1) การบริหารจัดการสารสนเทศและฐานข้อมูล 2) การ กำหนดมาตรฐาน 3) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพ 4) การตรวจสอบ ทบทวน และประเมินคุณภาพ 5) การรายงานผลและผลจากระบบประกันคุณภาพ และจากการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน โดยการปฏิบัติตามโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพ ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู บุคลากร และผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ทั้ง 14 คน มีส่วนร่วมในกิจกรรมครบทั้ง 6 กิจกรรม ตามโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกทุกคน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความสามารถของสมาชิก ทุกคนในเรื่องการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การสนทนาเพื่อได้ข้อสรุปร่วมกัน ในการดำเนินการ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และเกิดความยืดหยุ่นมีการปรับเปลี่ยนข้อสรุปเมื่อพบว่ามีข้อสรุปบาง กิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมอื่นๆ เพื่อให้กระบวนการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามี ความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน สอดคล้องกับการประเมินในยุคที่สี่ ที่ David Fetterman (2001, 2005) กล่าวว่า เป็นการนำไปสู่การเรียนรู้และผลลัพธ์ที่โครงการมุ่งหวังจึงแตกต่างไปจากการประเมินในสามยุคแรก ที่คำนึง เรื่องคุณภาพการออกแบการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การพัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงแนวราบ การมีปฏิสัมพันธ์ ในเชิงแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพิจารณาปรากฏการณ์แบบบูรณาการ การคำนึงเรื่องโครงสร้างความสัมพันธ์ และ โครงสร้างทางอำนาจ (Social Relation, Power Relation) ให้มีลักษณะแนวดิ่งน้อยลง ซึ่งการประเมินผลใน แนวทางเช่นนี้ มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยง่ายเนื่องจากการเปลี่ยนวัฒนธรรมการประเมิน และผู้เกี่ยวข้อง

ต้องมีความพร้อมในศักยภาพหลายด้าน ต้องสละความคุ้นชินเดิม ๆ และมีความเห็นด้วย ศรัทธาเชื่อมั่นในแนวทางนี้อย่างแท้จริงว่าเป็นแนวทางของการพัฒนาผลลัพธ์ (Outcome) ของโครงการ ทั้งในด้านการแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ และเป็นการพัฒนาคุณภาพประชากรด้านการเรียนรู้โดยมีการประเมินผลเป็นเครื่องมือเรื่องที่ว่ามีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากในการดำเนินงานเรื่องใด ๆ นั้น มีความจำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีศรัทธาเชื่อมั่นเห็นด้วยกับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และแนวทางนั้น ๆ ด้วยว่าจะช่วยแก้ปัญหา หรือนำไปสู่สิ่งที่ต้องการได้จริง ซึ่งในงานวิจัยนี้สิ่งที่สมาชิกทุกคนต้องการสูงสุด คือ “คุณภาพของผู้เรียน”

3. การประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.1 การประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้ได้ใช้เกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานการประเมินโครงการ เป็นส่วนหนึ่งในการประเมินงานประเมิน ซึ่งพบว่ามาตรฐานการประเมินทั้ง 4 ด้าน คือ ความมีประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 90.77-92.50) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Fetterman (2001) ที่สรุปไว้ว่าการประเมินเสริมพลังนั้นมีเจตนาที่สอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินทั้งสี่ด้าน และในทัศนะของการประเมินเสริมสร้างพลังอำนาจจะทำให้ผู้เสริมสร้างพลังอำนาจเห็นว่ามาตรฐานการประเมิน ช่วยให้เกิดความเข้าใจการประเมินในบริบทจริง และใช้เป็นแนวทางในการประเมินการปฏิบัติงานของตนเองตลอดกระบวนการได้เช่นกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้เสริมสร้างพลังอำนาจจะใส่ใจต่อมาตรฐานการประเมินเหล่านี้ในระหว่างดำเนินการหรือไม่ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ก็ได้ยืนยันได้ระดับหนึ่ง เนื่องจากมาตรฐานการประเมินทั้ง 4 ด้าน ไม่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 90 ขึ้นไป) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นมุ่งพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งมีกระบวนการในการดำเนินการ 3 ด้าน คือ 1) การประเมินคุณภาพภายใน 2) การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และ 3) การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งไม่ใช่งานประเมินโดยตรง จึงมีผลการประเมินตามมาตรฐานการประเมินทั้ง 4 ด้าน คือ ความมีประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง อยู่ในระดับดีมากเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาที่มาตรฐานการประเมินย่อยทั้ง 30 มาตรฐาน พบว่า มี 7 มาตรฐาน ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม (ร้อยละ 93.85 - 95.38) ได้แก่ การกำหนดผู้เกี่ยวข้องกับงานที่จะทำการประเมิน ความเชื่อถือได้ของผู้ประเมิน ความชัดเจนของการรายงาน ข้อตกลงในการประเมินอย่างเป็นทางการที่เป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้า มนุษย์สัมพันธ์ แหล่งข้อมูลที่สามารถตรวจสอบได้ และสารสนเทศที่มีความเป็นระบบ นอกนั้นอีก 23 มาตรฐานอยู่ในระดับดีมาก (ร้อยละ 87.69-92.31) ซึ่งจะเห็นว่าทั้ง 7 มาตรฐานสะท้อนถึงงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างชัดเจน และแตกต่างกับสวัสดิชัย ศรีพนมธนากร (2550 : 382) ได้ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการประเมินเสริมสร้างพลังอำนาจสำหรับการประเมินระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้เกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานการประเมินโครงการ เป็นส่วนหนึ่งในการประเมินงานประเมิน ซึ่งพบว่ามาตรฐานการประเมินทั้ง 4 ด้าน คือ ความมีประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง ได้รับการประเมินอยู่ในระดับดี ถึง ดีเยี่ยม

3.2 การประเมินผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในงานวิจัยนี้ได้ใช้หลักปฏิบัติการประเมินเสริมพลัง 10 ประการ พบว่า การปรับปรุงพัฒนา การเป็นเจ้าของ การนำผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วม การมีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม องค์กรความรู้ ยุทธศาสตร์การใช้ข้อมูลหลักฐาน การเสริมสร้างสมรรถภาพ การเรียนรู้ขององค์กร และความรับผิดชอบต่อสังคม อยู่ในระดับดี (ร้อยละ 89.74-97.44) ทุกรายการ ซึ่งสอดคล้องกับ สวัสดิชัย ศรีพนมธนากร (2550 : 374) ได้ทำการวิจัยการพัฒนารูปแบบการประเมินเสริมสร้างพลังอำนาจสำหรับการประเมินระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้การประเมินงานประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานหลักปฏิบัติการประเมินเสริมพลัง

ประกอบด้วยรายการประเมิน 10 รายการ คือ 1) การปรับปรุง 2) การเป็นเจ้าของชุมชน 3) การชักนำผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม 4) การมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย 5) ความยุติธรรมในสังคม 6) องค์กรความรู้ของชุมชน 7) ยุทธศาสตร์การใช้หลักฐาน 8) การเสริมสร้างสมรรถภาพ 9) การเรียนรู้ในองค์กร และ 10) ความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า ผู้ประเมินเสริมพลังมีการปฏิบัติตามหลักการประเมินเสริมพลัง อยู่ในระดับ ดี ทุกรายการ ซึ่งเป็นไปตาม Fetterman (2005) ที่ใช้หลักปฏิบัติการประเมินเสริมพลัง 10 ประการ เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติงานของผู้เสริมสร้างพลังอำนาจให้การดำเนินการตามแนวทางการประเมินเสริมพลังมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้ผลการวิจัย

1. สามารถนำวิธีการสังเกตด้วยวีดิทัศน์คุณภาพในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานของงานวิจัยนี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดตัวบ่งชี้/มาตรฐานการศึกษาที่มาจากความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้รับบริการของโรงเรียนได้

2. การปฏิบัติการตามโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยที่มีบทบาทเป็นทั้งผู้วิจัย/ผู้ประเมิน/ผู้เสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นผู้อำนวยการความสะดวก และโน้มน้าวชักจูงและสนับสนุน และมีความยืดหยุ่น ซึ่งต้องคำนึงความเชื่อมั่น การยอมรับของสมาชิกที่ร่วมปฏิบัติการที่มีต่อผู้วิจัย ภาวะผู้นำของผู้ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำพัฒนา และความร่วมมือของสมาชิกที่ร่วมปฏิบัติการทุกคน

3. รายละเอียดในการกิจกรรมตามโปรแกรมเสริมสร้างคุณภาพในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมตามบริบทและความต้องการของสมาชิกที่ร่วมปฏิบัติการตาม ผู้เสริมสร้างพลังอำนาจต้องมีความยืดหยุ่น เปิดกว้างให้สมาชิกสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในลักษณะนี้ แต่เลือกโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน คือ ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ เพื่อศึกษาแบบโดยใช้แบบแผนพหุสถานที่ หรือใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่เจาะลึกในโรงเรียนเพียงแห่งเดียว แต่เพิ่มรอบของการเสริมสร้างพลังให้มากขึ้น

2. ควรมีการวิจัยเพื่อตรวจสอบทฤษฎี หรือพัฒนาคู่มือสำหรับการประเมินเสริมพลังอำนาจในการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาในลักษณะของการวิจัยเชิงปริมาณ ในระดับการศึกษาชั้นพื้นฐาน และในระดับการศึกษาอื่นๆ ซึ่งถ้าเป็นไปได้ อาจทำให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างมากขึ้น

บรรณานุกรม

- กิตติชัย วัฒนานิก. “การประกันคุณภาพอุดมศึกษา : ระบบปัจจุบันและความท้าทายในอนาคต”, วารสาร
การประกันคุณภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 8(2) : 8-26 ; กรกฎาคม – ธันวาคม, 2550.
- จำรัส นองมาก. **ปฏิบัติการประกันคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพฯ ฯ : ชั้นพรีนทิง, 2544.
- ชนม์ชกรณ วรอินทร์. **การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน : การประเมินแบบเสริมพลัง**. ปริญญาโท กศ.ด. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และธีรเดช ฉายอรุณ. **การพัฒนาการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการประเมิน
แบบเสริมพลัง**. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท พี เอ สปีฟิ่ง จำกัด, 2550.
- รัตนะ บัวสนธ์. **ทิศทางและอาณาบริเวณการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- วิจารณ์ พานิช. **ผู้บริหารองค์กรอัจฉริยะ ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้
เพื่อสังคม (สคส.), 2550.
- สวัสดิ์ชัย ศรีพนมธนากร. **การพัฒนารูปแบบการประเมินเสริมพลังสำหรับการประเมินระบบการวัดและ
ประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัย
นเรศวร, 2550.
- สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2554).
**การประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาตามกฎกระทรวง
ว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ ฯ :
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน). “การประกันคุณภาพการศึกษา
ระบบ การบริหารงานคุณภาพ”. **จุลสาร สมศ.** ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมิถุนายน - กรกฎาคม
2544.
- _____. **มาตรฐานตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณา เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐานรอบที่ 2 (พ.ศ. 2549 - 2553)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท จุดทอง จำกัด,
2549.
- _____. **คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 – 2558)**. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท ออฟเซ็ท พลัส จำกัด, 2555.
- Brain, Thomas. **Total Quality Training : The Quality Culture and Quality Trainer**.
Berkshire : McGraw-Hill, 1992.
- Burrill, C.W. and Ledolter, J. **Achieving Quality Through Continual Improvement**.
New York : John Wiley & Sons, 1999.
- Cheng Yin Cheong. **School Effectiveness and School - based Management : A Mechanic
for Development**. London : Falmer Press, 1996.

- Fetterman, David M. Empowerment evaluation: An introduction to theory and practice. In Fetterman,D.M.,Kaftarian,S.J. and Wandersman,A. (Eds.). **Empowerment evaluation : Knowledge and tools for self-assessment & accountability**. Thousand Oaks, CA : Sage, 1996.
- . **Foundation of Empowerment Evaluation**. London : Sage Publication, 2001.
- . **Empowerment Evaluation : Collaboration, Action Research, and a Case Example**. <http://imprint/conference/fetterman.htm>. Retrieved 19/12/2008, 2005.
- Fetterman, David M. and Wandersman, Abraham (Eds). **Empowerment Evaluation Principles in Practice**. New York : The Guilford Press, 2005.
- Freed, Jane E. and Klugman, Marie R. **Quality Principles and Practices in Higher Education**. Phoenix : American Council on Education and The Oryx, 1997.
- Lessinger, L. M. Accountability for Results : A Basic Challenge for American' schools. In L.N. Lessinger and R.W.Tyler (eds.), **Accountability in Education**. p.7-14. Worthington : Charles A. Publishing, 1971.
- Miller, R.L. and Campbell. R. “Taking Stock of Empowerment Evaluation : An Empirical Review”. **American Journal of Evaluation**. 27(3) : 296 – 319, 2006
- Wandersman, Abraham and Johns, Jessica Snell. “Empowerment Evaluation Clarity, Dialogue, and Growth” **American Journal of Evaluation**. 26 (3), September. p. 421-428, 2005.